

סימן יא

- א. בגדר הענין שאין פטור מצטער משום טירחא בבניית הסוכה ובחוב למנוע פטור מצטער
- ב. באיסור להכניס עצמו להיות מצטער

ויבואר בו עוד כמה סוגיות

- א) פטור מצטער בצריך לילך לסוכת חבירו המבואר בתה"ד וברמ"א.
- ב) עוד בענין שומרי גינות. ג) בדין הולכי דרכים והתולכים לכפרים דפליגי האחרונים אם חייבים לבנות סוכה. ד) דין שומרי העיר. ה) דין היושבים בחנות. ו) דין המקיז דם בסוכות. ז) דין אבל. ח) דין הולכי דרכים בהולכים לטיול.

א. בגדר הענין שאין פטור מצטער משום טירחא בבניית הסוכה ובחוב למנוע פטור מצטער

פטור מצטער במקום שיש טירחא להגיע לסוכה

בפטור מצטער מצאנו בפוסקים דאף כשיש טירחא להגיע לסוכה חשיב מצטער, ואע"ג דאחר שיטרה יהיה בסוכה בלא צער, מ"מ פטור מלטרוח, דהטירחא נחשבת כמצטער ופטור.

ומקור לזה משומרי גינות בדף כ"ו א' לדעת אביי, דפירש"י שאינו כעין תדורו לגור בלא כלי תשמישו ופטור מלהביא כלי תשמישו משום

דאיכא טירחא. וכן מצאנו בלבוש סי' תר"מ דבצינה פטור מלישן בסוכה משום דאיכא טירחא להביא כרים וכסתות לסוכה. והפי' באופן שאין לו מקום להניחם שם כל הסוכות וצריך להעלותם ולהורידם וכמש"כ הביה"ל סי' תר"מ סעי' ד'. וכן מצאנו בתה"ד סי' נ"ג והובא ברמ"א תר"מ סעי' ד' בכשיש טירחא לילך לסוכת חבירו פטור, דכ' שם להסתפק דאחר שיכנס שם לא יצטער מעצם השהות שם. וכ"כ המ"ב תרל"ט ס"ק כ"ט בטירחא להביא ספרים לסוכה כגון שאין לו מקום שם ויצטרך לעלות ולהוריד כל פעם, דפטור.

טירחא בבניית הסוכה

ועי' בבכ"י תר"מ ס"ק י"ג דפטור זה נאמר במי שיש לו סוכה וכעת טירחא הוא לו לשבת שם, אבל מבניית הסוכה לא מפטר משום כך אע"ג דהוא טירחא גדולה בשבילו.

מצטער כל ימות החג חשיב כאין לו סוכה

עוד כתב החוט שני עמ' רנ"ח דמי שיש לו סוכה במקום שתמיד יש צער לגור שם משום החום או הקור, חייב לטרוח להביא מזגן וכדו' וכן להוציא הוצאות כפי השיעור שמחוייב להוציא על מצות עשה, דנחשב שאין לו סוכה, וא"כ חייב גם בטירחא כמו שחייב לטרוח בבניית סוכה, משא"כ אם בחלק מימות החג אינו מצטער שוב נחשב שיש לו סוכה והצער הוא רק בישיבה, בזה פטור מלטרוח.

והדברים מבוארים בדברי הבכ"י שם ובהג' חת"ס בס"י תר"מ ס"ד שהובאו במ"ב ס"ק כ"ד, דהתה"ד סי' צ"ג הסתפק במי שכבו לו הנרות בסוכה אם חייב לילך לסוכת חבירו, די"ל דהא נמי חשוב צער דאין ערב לו לאדם אכילתו אלא בשלו, ולדינא כתב שפטור רק אם יש טירחא בהליכה לשם (ודבריו הובאו ברמ"א תר"מ ס"ד), וכתבו החת"ס והבכ"י שמ"מ אם אין לו מקום לעשות סוכה אצלו בחצירו אין יכול לומר

שטירחא היא לו לבנות סוכה במקום אחר שאינו שלו דאין פטור טירחא בזה, והוכיח הבכ"י, דאל"כ לא יהיה חיוב לבנות סוכה דזה טירחא.

ומבואר שם בבכ"י גם היסוד שכתב החוט שני, דכתב שאם אין לו סוכה כלל אינו פטור מלילך לסוכת חבירו משום טירחא, משום דכה"ג נחשב שקובע דירתו אצל חבירו ואם נפטרנו משום טירחא הרי אין לו סוכה, וממילא חייב לטרוח כמו שחייב לטרוח בבניית סוכה, משא"כ ביש לו סוכה ורק כעת הוצרך לסוכת חבירו בזה יש פטור של טירחא.

עוד כתב הבכ"י שם שאם כבו נרותיו והלך לסוכת חבירו כשלא היה לו טירחא צריך לשער בעצמו אם יש לו צער ממה שהוא אצל חבירו שהרי התה"ד נסתפק אם זה צער ורק אם משער שאינו צער יכול לברך, אולם אם לא בנה כלל סוכה והולך לסוכת חבירו, צריך לברך שם גם כשיש לו צער. ולכאורה הדבר תמוה, איך יברך במקום צער הרי עצם הישיבה אינו כעין תדורו והוא כיושב בשעת הגשם. ונ' דכוונתו כמש"כ הח"א שהובא במ"ב ס"ק כ"ב שבמצטער כזה אדם יכול לחייב את עצמו ולעשותו בשמחה ולברך, וכן משמע שם בבכ"י שע"י שקובע דירתו

אוצר החכמה

פטור ומשמע דלא כמש"כ המ"ב הנ"ל לגבי הולכי דרכים דאם יש סוכה מזומנת לפניהם חייבים, שהרי גם בזה כל השנה אין דרכם לאכול בבית. אלא שרבא חולק ע"ז וכמש"כ הריטב"א שם, וס"ל שצריך צירוף נוסף לזה כגון הפסד ממון, לכן א"ש מה שמחייבים בסוכה מזומנת לפניו גם לריטב"א, משום דקיי"ל כרבא, ולרבא משערים שאילו היה משיג בית מזומן לפניו גם כל השנה היה נכנס שמה אף שבפועל אין דרכם בכך.

מחלוקת האחרונים בהולכי דרכים שהגיעו לישוב בלילה אם חייבים לטרוח לבנות סוכה

ומצאנו מחלוקת אחרונים בסי' תר"מ סעי' ח' בהולכי דרכים שהגיעו בלילה למקום ישוב, אם חייבים לטרוח לבנות סוכה, דדעת המ"א שחייבים, ומבואר בדבריו (וכ"כ הגר"ז) שמ"מ אם הגיע זמן אכילה שאז הוא מצטער אם יצטרך להמתין מלאכול, פטור, כמו ביורדים גשמים שא"צ להמתין, אבל אם יש זמן עד שעת אכילה חייב לבנות סוכה. ודעת הלבוש והגר"א דא"צ כלל לטרוח לבנות סוכה, והמ"ב ס"ק מ"ג פסק כדבריהם.

ונראה דביאור הדברים, דאע"ג דלכו"ע אין פטור טירחא בבניית סוכה, מ"מ הכא עדיף, וכמבואר במ"ב בשם

דס"ל שהנמצאים בשדה רגילים לטרוח שיעור מסויים כדי לבנות איזה מחסה או למצוא מקום לינה, וא"כ אף בסוכות חייבים לטרוח כשיעור זה בבניית סוכה, משא"כ שומרי גנות והולכי דרכים שודאי אין רוצים לטרוח בזה, בשומרי גינות כיון שזה טירחא גדולה להביא כלי תשמישו לאביי, או לרבא כיון שמפריע להם לשמירה, וכן בדרך מפריע להליכה בדרך אם יצטרכו להתעכב, מש"ה פטורים.

בהולכי דרכים כשסוכה מזומנת לפניו

וגם בהולכי דרכים כתוב במ"ב תר"מ ס"ק ד' שאם יש סוכה מזומנת לפניו כשאוכל חייב ליכנס בה, והטעם דכשזה מזומן לפניו ודאי אם היה לו כזה בית מלון היה נכנס לשם, מש"ה אף בסוכה חייב. ועי' בבגדי ישע תר"מ ס"ק ט"ו דבאמת אם רוצה לאכול תוך כדי הליכה פטור גם בסוכה מזומנת לפניו, ורק היכא דפוסק כעת מהילוכו בשביל לאכול מתחייב לכנוס לסוכה אם היא מזומנת לפניו.

ביאור הריטב"א בשומרי גינות

ועי' ריטב"א שפי' דברי אביי בשומרי גינות בלא סברא דטירחא ודלא כפרש"י, ופירש שאביי פוטר כיון שכל השנה אין דרים בבית ה"ה בסוכה פטורים, משמע דאפי' בלא טירחא

לכל ד' שוב לא נחשב צער כיון שקבע כך דירתו. לפי"ז הביאור בדבריו, דאדם שנמצא בצער אין מחוייב להוציא עצמו מן הצער, לכן גם הח"א לא כתב שחייב להוציא עצמו מהצער רק שיכול לעשות בשמחה, וכן הבכ"ו לגבי ההולך לסוכת חבירו מחמת שאצלו יש טפטוף גשמים ואצל חבירו לא, לא כתב דצריך לשמח עצמו רק שישער בעצמו אם זה צער אצלו או לא, אבל בקבע דירתו לכל הסוכות נמצא שאין לו דירה אחרת א"כ מחוייב לטרוח להשיג דירה לכן גם מחוייב להוציא עצמו מהצער ועי"ז יברך. ואף דלא הוזכר בפירוש בכיכ"ו דחייב לשמח עצמו, ואדרבא, לשונו מורה דאף כשיש צער מברך, בע"כ צריך לדחוק שכך כוונתו, וסמך על מש"כ קודם לכן דחשיב כקובע דירתו אצל חבירו דאין שייך בזה פטור מחמת צער. ועי' לקמן אות ב' מאי שנא מאבל דאמרינן איבעי ליה ליתובי דעתיה, וכאן כשאינו לכל הסוכות אמרינן שאין חייב לשמח עצמו בזה.

מאי שנא מהולכי דרכים שפטורים גם מלבנות סוכה

ובעצם הסברא שאין פטור משום טירחא כשאין לו כלל סוכה ילה"ק הרי מצאנו פטור כעין תדורו גם כלפי בניית הסוכה, והולכי דרכים פטורים מלבנות סוכה, וכן שומרי גינות,

וכן נמצאים בשדה במ"א ס"ק ט"ו, והוא מהגמ' דף מ"ז ע"א, ובע"כ שיש פטור כעין תדורו גם לגבי עצם בניית הסוכה. ונ' דהסברא היא שכשהתורה אמרה תשבו בסוכה כעין תדורו צריכים לדון כלפי בניית סוכה איך היה נוהג בדירת קבע בבנייתה, לכן אומרים שטירחא לא פוטרת בזה, דאדם טורח כמה וכמה לבנות לו בית, לכן גם בדירת עראי של הסוכה חייב לטרוח כעין הדירת קבע, משא"כ כשיש לו כבר סוכה כאן נידון הכעין תדורו על הישיבה בסוכה וא"כ דנים איך היה יושב בדירת קבע, דאם היה מותר על הישיבה בדירת קבע ה"ה דפטור מסוכה ובזה אדם מוכן לוותר על דירה בביתו וללכת לפי שעה למקום שאין מיועד למגוריו משום צער דטירחא.

לפי"ז מובן היטב דשומרי גינות והולכי דרכים ויושבים בשדה פטורים גם מלבנות, דאף ששם אין להם דירה מ"מ שם אינם טורחים להשיג דירה דזה מצבם שהם בדרך מש"ה פטורים אף מבניית סוכה.

מחלוקת האחרונים בחיוב לבנות סוכה בנמצא בשדה **ובבכ"ו** תר"מ ס"ק כ"ג כתב גבי נמצאים בשדה מחוץ לעיר שאין פטורים מלבנות סוכה וחלק על המ"א. ונ' שאינו סותר לסברא הנ"ל,

הבגדי ישע וח"א דאיכא טירחא גדולה ואין טורחים בדרך כ"כ. ומבואר שם בבגדי ישע שבנ"א בדרך אינם מתייגעים דאם יתייגעו לא יוכלו ללכת היטב למחרת, וצ"ל שגם כשיש להם זמן עד שעת השינה, עצם היגיעה מפריעה להם, דהלא כשאין לה זמן גם המ"א מודה וכדלעיל, וע"כ הטעם לזה דכיון שהוא בדרך אינו רוצה לטרוח כלל על השגת דירה כדי שלא יפריע לו יגיעה זו בהמשך הליכתו, לכן שייך פטור של כעין תדורו גם כלפי הבניה. והמ"א סבר דכיון שעדיין לא הגיע זמן אכילה דרך בני אדם לטרוח למצוא בית מלון כשיעור הזמן שנשאר עד שעת האכילה, וא"כ גם בסוכה חייב לטרוח כשיעור זה, ולא ס"ל שבדרך אדם חושש להתייגע, כן נראה לכאור.

ומבואר שם 'אם שוהה בכפרים ג' וד' ימים, לכו"ע חייב לבנות שם סוכה, דכה"ג שהיגיעה לא תפריע לו לדרך, אדם מוכן לטרוח להשיג דירה, לכן גם לבנות סוכה הוא חייב.

שומרי העיר

עוד מצאנו בענין שומרי העיר בס"י תר"מ ס"ט ובמ"א ס"ק ט"ז ששומרי גייסות שצריכין להסתובב ולשמור ואין יכולים להשתהות פטורים

מסוכה, משא"כ שומרי ממון שאין מסתובבים חייבים לבנות סוכה. וכן שומרי העיר שמתובבים בתוך העיר ליד החומה מבפנים חייבים, וביאר הפמ"ג א"א ט"ז דיכול א' לאכול בסוכה והשני ימשיך להסתובב לבד, משא"כ חוץ לעיר צריכים להסתובב שנים ביחד. מבואר שיש חיוב לבנות סוכה כשיכולים, כשאינו סותר למלאכתם ואף שכל השנה אין נמצאים שם בבית דירה, התי' דכיון שאין להם שם דירה אין פטור משום טירחא וכדלעיל, ונתבאר דכיון שאם כל השנה היו משיגים בית מלון בשיעור טירחא כזו היו טורחים לכן גם כעת חייבים אפי' לטרוח, וכדלעיל.

יושבים בחנות

וביושבים בחנות, כתב המ"א שם דחייבים בסוכה כשומרי העיר, ואפי' ביתם מחוץ לעיר וחנותם בעיר חייבים, כי שם ביתו נראה דביאור הטעם ג"כ, דכיון דאין לו שם סוכה כלל חייב לטרוח לבנות סוכה. ונ' שהכוונה בהטעם שכתב המ"א "כי שם ביתו", דאע"ג דיש לו סוכה בביתו כיון שכאן אין לו סוכה וכעת מקום מגוריו כאן נחשב שאין לו סוכה כלל ומש"ה חייב לטרוח לבנותה, וכן בשומרי העיר.

מאי שנא הנווני משכיר

מיהו הק' בזה החוט שני עמו' רס"ח שהרי כשילך לסוכה יפסיד באותו זמן העסק בחנות, ומ"ש משכיר שכתב המ"ב תר"מ ס"ק י"ד שאם דרכו כך כל השנה פטור דא"צ להפסיד בעסקיו אם דרכו כך כל השנה, וכן שומרי גייסות ושומרי גינות אם מפסידים בעסקיהם פטורים כיון שכך דרכם וכדלעיל. ותירץ החוט שני דחנות אין דומה לשכיר, דהחנות הוא מקום ששייך לו, והוא בבית דירתו, וא"כ אין זה חשיב כיצא מביתו כל השנה אלא כאוכל בביתו, לכן חייב גם בסוכה. אמנם דבריו צ"ע דהמ"א כ' דהיושבים בחנות חייבים כשומרי העיר ושומרי העיר אינם דרים בבית שלהם. ונ' ליישב דמש"כ המ"א שחייבים כשומרי העיר היינו לחייבם שם אפי' במקום טירחא, והטעם שכתב כי שם ביתו היינו כדלעיל דכיון דבמקום חנותו אין לו סוכה חשיב כמי שלא בנה סוכה כלל, וכיסוד הבכו"י שאין פטור טירחא מלבנות הסוכה, והוא כנפלה סוכתו דחייב לטרוח לבנותה. אלא שיש לדרן עדיין בחנות שליך ביתו ויש לו סוכה בביתו, אלא שכעת יושב בחנות, בזה לכאור' יש לפוטרו מהישיבה בסוכה כיון שיש לו סוכה וא"כ הוי ככל מצטער בישיבה שפטור אם כל השנה לא מבטל עסקו

בחנות בשביל לאכול בביתו. בזה צריך לתי' החוט שני שהחנות נחשב כביתו, נמצא שכל השנה אוכל בביתו, משא"כ בשכיר דלעיל.

וצריך להוסיף הסבר בזה, שכה"ג שאין מפסיד עסקו בחנות כי אם לשעה מועטת של האכילה אין בזה הפסד כ"כ שנאמר דודאי היה מוכן לוותר על דירתו משום הפסד כזה, ורק אם חזינן דכל השנה אוכל מחוץ לביתו, בזה נפטר. לכן בשכיר שבאמת כל השנה דר מחוץ לביתו, נפטר, משא"כ חנות שנחשב ביתו ואין לנו ראיה שמוכן לוותר על דירתו, אמרינן שלא יוותר על אכילה בבית דירה בשביל שעה מועטת כזו של מיעוט עסקו בחנות, לכן חייב בסוכה אף שמפסיד בעסקיו. משא"כ בשומרי גינות לרבא שהטעם משום פירצה קוראת לגנב שמפסיד כל השמירה אם יעשה סוכה, לא מצאנו שזה בדוקא אם היה כך כל השנה כגון אם נעשה שומר בתחילת סוכות, דשם שהוא הפסד ניכר אמדינן שודאי היה מוותר על אכילה בבית דירה שלא להפסיד ולכן פטור מסוכה.

ב. באיסור להכניס עצמו להיות מצטער **נתבאר** לעיל דאין חיוב לפקח צערו ולחייב עצמו במקום שפטור משום צער, והוכחנו כן מהבכו"י סי'

תר"מ ס"ק י"ג והח"א שהובא במ"ב תר"מ ס"ק כ"ב שהאוכל בסוכת חבירו ויש לו צער בזה, אינו מחוייב להוציא עצמו מהצער כדי שיוכל לברך, וק' מ"ש מאבל שמבואר בגמ' דף כ"ה ב' דחייב בסוכה אף שמצטער בסוכה, (משום דאבל רוצה להתבודד בצערו כמו שביאר הרא"ש פ"ב ס"ז) ואמרי' בגמ' דאבל איהו מצער נפשיה ואיבעי ליה ליתובי דעתיה, משא"כ בצער שבא ממילא, וא"כ גם באוכל בסוכת חבירו נימא איבעי ליה לשמוח בזה כדי שיוכל לברך.

ותי' מו"ר הגר"א ספרא שליט"א שבלשון הגמ' מבואר שבאבל הוא מכניס עצמו להצער משא"כ באוכל בסוכת חבירו נחשב צער ממילא דכך הטבע הרגיל.

והעולה מזה דאין לאדם להכניס עצמו למצב שיהא מצטער ויפטר מן הסוכה, אבל אם כבר נגרם לו צער שלא באשמתו א"צ לשמח א"ע לבטל צערו. אא"כ הצער הוא למשך כל ימי הסוכות דהו"ל כאין לו סוכה שאז גם חייב להוציא עצמו מהצער וכמו שנתבאר באות א'.

ראיה מהרא"ש לגבי סירחא דגרישתא דאין להכניס עצמו לצער

ויסוד הדין שאסור להכניס עצמו להיות מצטער מבואר גם ברא"ש פ"ב

סי' י"ב על מש"א בגמ' (כ"ו א') דרבא שרא לרב אחא בר אדא לישן חוץ לסוכה משום סירחא דגרישתא, שהקשה איך עשה רב אחא סוכתו במקום שמצטער, ותי' שהיה אכסנאי, א"נ שנעשה ריח רע ע"י שירד גשם, מבואר מדבריו דאסור לאדם להכניס עצמו להיות מצטער, ומ"מ אם רק ע"י שירד גשם יהיה מצטער א"צ לחוש לזה מתחילה, שירד גשם ויהיה מצטער.

הקות דם בסוכות, וראיה דהגורם לעצמו צער חייב אף בדיעבד

וכ"כ הרמ"א בסי' תר"מ סע' ג' שהמקיז דם חייב בסוכה, ומבואר בהג"א פ"ב סי' י"ב טעם אחד, דאין לו להקיז דם בסוכות רק יעשהו לפני או אחרי סוכות, ומבואר במ"א דמש"ה גם בדיעבד שהקיז לא מפטר מסוכה אא"כ נכנס לסכנת חולי, דאז יכול לצאת מהסוכה. מבואר כאן דלא מיבעי שאסור להקיז דם כיון שעייז יהיה מצטער, אלא אף אם כבר הקיז ומצטער לישב בסוכה לא מפטר, דכיון שהיה אסור לו להקיז אין חוטא נשכר וחייב בסוכה.

וכן כתב המ"א בס"ק ט"ו לגבי שוהה בכפר ג' וד' ימים לגבות חובותיו, דחייב לבנות סוכה, ואם לא בנה וכעת הגיע זמן האוכל, דבעלמא דיינינן ל'י

כמצטער וא"צ לדחות אכילתו עד שיוכל לאכול בסוכה, שהרי ביורדים גשמים א"צ להמתין מלאכול בהגיע זמן האוכל, מ"מ כאן לא ייפטר, דכיון דהוא הכניס עצמו לזה ע"י שלא בנה סוכה מלכתחלה, לא יהיה חוטא נשכר (ע"פ ביאור היד אפרים ולבושי שרד בדבריו). ומ"מ אם שוהה בכפר רק יום א', אע"ג דגם בכה"ג סובר המ"א שם דחייב לבנות סוכה, מ"מ כיון שאין לו פנאי כ"כ כיון שאין שוהה שם אלא יום א', בזה אם לא בנה לא קונסים אותו, וכשהגיע זמן אכילה פטור מלאכול בסוכה, ומ"מ המחמיר גם בזה תע"ב.

הליכה לטיול

ודנו האחרונים אם מותר ללכת לטיול בסוכות וליפטר משום הולכי דרכים. הגרש"ז זצ"ל בספר הסוכה פסקים והערות אות ל', הובא במ"ב הוצ' דרשו תר"מ הע' 41 דן שאסור כשם שאסור להקיז דם משום דיכול

להקיז לפני סוכות או אחריו, ה"ה ללכת לטיול יכול לפני החג או אחריו.

ומו"ר הגר"א ספרא שליט"א אמר די' לחלק, דלגבי הולכי דרכים לא מצאנו חילוק אם מוכרח לזה עכשיו בדוקא, אלא כיון שכך הדרך שהולכים מביתו כל השנה מותר, ומה שאסור להקיז דם הוא משום דאמרינן שגם בביתו לא היה מקיז דם אם היה יכול להקיז דם באופן שלא יצטרך לצאת מביתו, והיה מחכה ומקיז דם בזמן שיוכל לישאר בביתו. משא"כ בהליכה לטיול דלעולם כשילך יצא מביתו, בזה אין חיוב לילך קודם סוכות או לאחריו. וכן דעת הגריש"א זצ"ל (קוני' זמן שמחתנו להגר"י דרוי שליט"א פ"ב ס"ק ב' אות ד'), והחוט שני עמ' רס"ז שמעיקר הדין מותר ללכת לטיול רק שאין ראוי לבטל עצמו ממצוה בשביל זה. ועי' עוד מש"כ בדברי האג"מ בענין זה לעיל בס"י ג'.

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמרי מרדכי: פיש, מרדכי בן יעקב חזקיהו (8) {2} עמוד מס: 221 הודפס ע"י אוצר החכמה